

ВЕЖАГИҲОИ САРФӢ ВА ВАҶҲИ КОРБУРДИ ПАЙВАНДАКИ ТОБЕЪКУНАНДАИ “КИ” ДАР ЗАБОНҲОИ ХИТОӢ ВА АНГЛИСӢ**Ахмедова Азиза**

магистранти соли дуҷуми МДТ «Донишгоҳи давлатии Хуҷанд ба номи акад. Б.Ғафуров»,
Тадҷикистан, Хуҷанд

Таҳқиқи пайвандакҳо ба қатори масъалаҳои дохил мешавад, ки баҳсҳо дар атрофи он садсолаҳо боз идома ёфта истодаанд. Мавзӯи баҳс ҳатто дар бисёр мавридҳо ҳуди санади ба ҳиссаҳои ёвари нутқ чудо кардани воҳидҳои мазкур гардида буд. Ҳалли ин масъала на фақат барои забоншиносии муқоисавии забонҳои хитойӣ ва англисӣ, балки дар маҷмӯъ барои забоншиносии муқоисавӣ ақтуалӣ мебошад [1; 2; 3]. Муайян кардани умумият ва фарқияти вазифаи, мақом ва вежагиҳои нахвӣ ва сарфии пайвандакҳо дар ҷумла, имконият медиҳад, ки доир ба сохтор, маъно ва тарзи истифодабарии онҳо дар забонҳои муқоисашаванда ба ҳулосаи илмӣ биёем. Дар ин соҳа асосан тадқиқотчиёни асри XX, ба монанди В. Д. Аракин, Л.В. Щерба, А.И. Смирнитский, В.Г. Гак ва забоншиносон ғарб амсоли Д. Аллerton, Э. Бенамон, Ҷ.К. Бок, Ҷон Перри ва Увям Ҷонс дигарон оиди масъалаҳо ва роҳҳои ҳал намудани муаммоҳои таҳлили муқоисавӣ – типологиро дида мебароянд.

Мақсади таҳқиқи мо муқоиса, омӯзиш ва баррасии ҳамаҷонибаи вазифа, мавқеъ ва вежагиҳои сарфӣ ва ваҷҳи корбурди пайвандакҳои тобеъкунандаи **ки** дар забонҳои хитойӣ ва англисӣ мебошад. Пайвандакҳо яке воситаҳои меҳварии алоқа байни калимоту ҷумлаҳо буда, унсурҳои забонии мазкур аз нуқтаи назари маънӯву вазифа ба гурӯҳҳои пайвасткунанда ва тобеъкунанда мункасим мешаванд. Аз аҳамияти вежа бархурдор будани мавзӯи мавриди назарро забоншинос В.А. Плунгян дар китоби хеш “Общая морфология” ба таври зайл пиндошааст: “пайвандакҳо равобити нахвӣ ҳам синтаксисӣ ва ҳам семантикии байни калимоту ҷумлаҳои чидааъзоро баён мекунанд [5]. Аз нуқтаи назар забоншиносии машҳур дар риштаи чиншиносӣ - В.И. Горелов “Теоретическая грамматика” оид ба мавзӯи мавриди назар суҳан ронда, қайд намудааст: “чун анъана, пайвандакҳои забони хитойиро аз нигоҳи саҳту мундариҷа ба дастаи калони калимоти ёвар гурӯҳбандӣ мекунанд, аз ин рӯ, онҳо дар ротиба бо алоқаи нахвӣ нақш ва мақоми меҳвариро касб кардаанд” [5].

Дар забони тоҷикӣ бошад, ҷиҳати созмонёбии пайвандакҳои тобеъкунанди таркибӣ нақши **ки** бағоят назаррас мебошад. Аз руи ҷузъҳои дохилӣ пайвандакҳои таркибӣ ҳар ба назар мересанд: ду пайвандак: ё ки, то ки, зеро ки, агарчанде ки...; исму пайвандакҳои **ки**: вақте ки, даме ки, замоне ки...; ишораҷонишину пайвандакҳои **ки**: чунон ки, ҳамин ки, ҳамчунон ки...; пешоянд, исм ва пайвандакҳои **ки**: дар вақте ки, дар даме ки, ба тарзе ки, дар сурате ки, то вақте ки...; ҷонишин, исм ва пайвандакҳои **ки**: ҳар қадар ки, чӣ қадар ки, чӣ тавре ки, чӣ тарзе ки, он ҷое ки...; пешоянд, ишораҷонишин ва пайвандакҳои **ки**: барои ин (он) ки, бо вучуди ин (он) ки, баъди ин (он) ки, пас аз ин (он) ки, бо вучуди ин (он) ки ... [4, с.314].

Метавон қайд намуд, ки дар забони англисӣ як силсила пайвандакҳо, ҳиссаҷаҳо ва чанд анвои ҷонишинҳо ба ҳайси пайвандакҳои тобеъкунанди забони тоҷикии **ки** ба кор бурда мешаванд:

Who = ки: "Pride," observed Mary, **who** piqued herself upon the solidity of her reflections, “” [8, с.100].

Whom = ки: Darcy, on the contrary, had seen a collection of people in **whom** there was little beauty and no fashion, for none of **whom** he had felt the smallest interest... – “” [8, с.20].

Whose = ки: The officer was the very Mr. Denny concerning **whose** return from London Lydia came to inquire, and he bowed as they passed. – [8, с.120].

That = ки: I can much more easily believe Mr. Bingley's being imposed on, than **that** Mr. Wickham should invent such a history of himself... – [8, с.135].

Whatever = ки: "**Whatever** I do is done in a hurry," replied he; "and therefore if I should resolve to quit Netherfield... – " [8, с.135].

Which = ки: This was a stroke of civility for **which** she was quite unprepared – [8, с.34].

Пайвандакҳо аз рӯи вазифаи синтаксисиашон ба ду гурӯҳи калон ҷудо мешаванд: пайвандакҳои пайваस्तкунанда ва пайвандакҳои тобеъкунанда. Ин гурӯҳи пайвандакҳо дар забонҳои хитойӣ ва англисӣ низ васеъ истифода бурда мешаванд.

Пайнавишт:

1. Ashrapov, B.P. Consideration on the place and role of subordinate conjunctions in "Tuhfat- ul-khoni" by Muhammad Vafo Karminagi / B.P. Ashrapov // Bulletin of Tajik State University of Law, Business and Politics. Series of Humanitarian Sciences. – 2017. – No 4(73). – P. 101-109.
2. Ashrapov, B.P. Some consideration beset with functions of coordinative conjunctions in Tajik literary referring to the XVIII-th century (on the example of «Tuhfat-ul-khoni» by Muhammadvafoi Karminagi) / B.P. Ashrapov, E.A. Azimov //30 декабря 2021 года. – Москва: Инфинити, 2021. – P. 72-78.
3. Ашрапов, Б.П. Сравнительный анализ морфологических особенностей кумулятивных союзов в таджикском, арабском и английском языках / Б.П. Ашрапов // Актуальные исследования. – 2022. – № 12(91). – С. 41-43.
4. Забони адабии ҳозираи тоҷик – Душанбе: Маориф, 1982. – 465 с.
5. Плунгян В.А. Общая морфология: учебник./ В.А. Плунгян. - М., 2003. - 384 с.
6. Содикова, Р. А. Функции и морфологические особенности союзов в английском и китайском языках / Р. А. Содикова, А. Ахмедова // Актуальные исследования. – 2022. – № 12(91). – С. 47-49.
7. Содикова, Р. А. Краткая информация о типах союзов в английском и китайском языках / Р. А. Содикова, А. Ахмедова // Актуальные исследования. – 2022. – № 16(95). – С. 33-35.
8. Anne Rice. The Queen of the Damned. – London: Oxford Press, 1990. – 410 pp.